

25.2.2013

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 12.11.2013 (OM 18/41/2010 ja OM031:00/2010)

TODISTELUTOIMIKUNNAN MIETINTÖ

Oikeusministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriöltä lausuntoa todistelutoimikunnan mietinnöstä ”Todistelu yleisissä tuomioistuimissa” (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 69/2012). Mietintö sisältää ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevan 17 luvun uudistukseksi. Lisäksi muutettaisiin 31 muuta lakia, joihin sisältyy todistamista koskevia säännöksiä.

Ehdotuksella ei arvioida olevan mainittavia taloudellisia vaikutuksia. Oikeuspoliittisesti merkittävä on anonyymiä todistamista koskeva säännösehdotus (ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 17:33). Ehdotukseen sisältyy sisäasiainministeriön poliisiosaston ja valtakunnansyyttäjänviraston edustajan sekä asianajaja Markku Fredmanin eriävät mielipiteet.

Valtiovarainministeriön lausunto

Valtiovarainministeriöllä ei ole huomauttamista mietinnössä esitetyistä ehdotuksista.

Mietinnössä ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 3 momentin mukaan jos henkilö on muussa viranomaismenettelyssä kuin rikosasian tai siihen rinnastettavan asian käsittelyssä rangaistuksen tai siihen rinnastettavan seuraamuksen taikka pakkokeinon käyttämisen uhalla antanut lausuman tai luovuttanut asiakirjan tai esineen menettelyn tarkoituksen toteuttamiseksi, tällaista lausumaa taikka asiakirjasta tai esineestä saatua tietoa ei saa hyödyntää todisteena sellaisessa rikosasiassa, jossa hän oli rikoksesta epäiltynä todisteen antamis- tai luovuttamishetkellä tai joka oli muuten tällöin vireillä. Säännöksen mukaan hyödyntämiskieltoa ei kuitenkaan ole, jos lausuman antaminen taikka asiakirjan tai esineen luovuttaminen on rangaistavaa väärän sisältönsä tai muun totuudenvastaisen ominaisuutensa vuoksi muussa viranomaismenettelyssä.

Säännöksen yksityiskohtaisten perusteluissa kuvataan ajallisen yhteyden vaatimusta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisua J.B. v. Sveitsi (3.5.2001). Kyseisessä tapauksessa menettelyt palvelivat yhtäältä verojen määräämistä ja toisaalta veronkorotuksen ja sakon määräämistä. Menettelyjä ei ollut selvästi luokiteltu joko veron määräämistä koskevaan menettelyyn ja toisaalta veron välttämisestä seuraavia sanktioita koskevaan menettelyyn. Toisin sanoen kysymyksessä menettelyt olivat sekoittuneet toisiinsa. Tapauksen mukaan itsekriminointisuoja loukattiin, kun menettelyn käynnistyttyä vaadittiin tietoja.

Mietinnön perusteella yllä kuvattu 3 momentti ei suoranaisesti sovellu edellä kuvattuun tilanteeseen. Mietinnön mukaan näistä tilanteista olisi tarvittaessa säädettävä erikseen laissa. Edellä mainitusta mietinnön täsmennyksestä johtuen 3 momentin soveltamisala jää valtiovarainministeriön mielestä tulkinnanvaraiseksi ja epäselväksi. Valtiovarainministeriön käsityksen mukaan perusteluja tulisi tältä osin täsmentää ja itsekriminointisuoja tulisi säätää kattavasti. Sääntely olisi luontevaa sijoittaa yleislakina soveltuvaan oikeudenkäymiskaareen. Sääntelyssä tulisi huomioida se, että hallinnollisen seuraamuksen määrääminen ei kaikissa tilanteissa selkeällä tavalla erotu muusta hallinnollisesta prosessista.

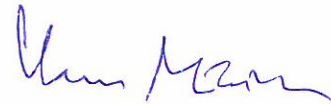
Valtiovarainministeriö on pyytänyt asiassa lausunnon Verohallinnolta. Verohallinnon lausunto on tämän lausunnon liitteenä.

Valtiosihteeri
kansliapäällikkönä

Martti Hetemäki

Osastopäällikkö,
budjettipäällikkö

Hannu Mäkinen

LIITE

Verohallinnon lausunto 11.1.2013

TIEDOKSI

Valtiovarainministeriö
- budjettiosasto (Ijäs, Inha, Koponen, Salmi)
- vero-osasto

Verohallinto
PL 325
00052 VERO

LAUSUNTO

Valtiovarainministeriö
Vero-osasto

11.1.2013

Viite / Diaarinumero
VM/1930/00.00.05/2012
A73/00 00 01/2012

Oikeusministeriön Todistelutoimikunnan mietintö 69/2012**Valtiovarainministeriön vero-osaston lausuntopyyntö**

Valtiovarainministeriön vero-osasto on pyytänyt Verohallinnon lausuntoa oikeusministeriön Todistelutoimikunnan mietinnöstä "Todistelu yleisissä tuomioistuimissa" (oikeusministeriön julkaisusarja Mietintöjä ja lausuntoja 69/2012).

Työryhmän ehdotukset

Todistelutoimikunnan esityksessä ehdotetaan, että todistelua koskeva oikeudenkäymiskaaren 17 luku ja siihen liittyvät muissa laeissa säädetyt todistelua koskevat säännökset uudistettaisiin. Säännökset tulisivat sovellettavaksi yleisissä tuomioistuimissa niiden käsitellessä rikos- ja riita-asioita.

Esityksen mukaan säännökset oikeudesta tai velvollisuudesta kieltäytyä todistamasta keskitettäisiin oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun. Virkaan liittyvä salassapitovelvollisuus tuomioistuimessa määräytyisi ehdotuksessa asianosaisjulkisuuden mukaan. Toimikunta ehdottaa oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun lisättäväksi säännökset mm. anonymistia todistelusta sekä todistelun hyödyntämiskiellosta. Esitys sisältää myös useita muita muutosehdotuksia.

Verohallinnon lausunto työryhmän ehdotuksista

Verohallintolain 29 §:n mukaan Verohallinto kantaa ja vastaa valtion puolesta sekä valvoo valtion etua ja oikeutta Verohallintoa koskevissa asioissa tuomioistuimessa. Verohallinto on asianosaisena vuosittain noin 100 – 200 rikos- ja riita-asian käsittelyssä.¹

Verohallinto pitää toimikunnan ehdotuksia pääosin hyvin perusteltuina ja todisteluja ajanmukaistavina.

Suurin asiaryhmä, jossa Verohallinto on asianosaisena, ovat vero- ja velallisen rikokset. Etenkin rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyissä esitettävä todistelu on suurelta osalta hankittu verotusta toimittaessa, verotarkastuksen aikana tai perinnän yhteydessä ja toimitettu esitutkintaan rikosilmoituksen mukana tai myöhemmin esitutkintaviranomaisen pyynnöstä. Verohallinnon virkamiehiä kuullaan todistajina lähes kaikissa verorikoksia koskevissa tuomioistuinkäsittelyissä ja usein myös riita-asioissa, joissa Verohallinto on asianosaisena. Edellä mainituista syistä Verohallinnon näkökulmasta merkittävimmät toimikunnan ehdotukset koskevat virkaan liittyvää salassapitoa tuomioistuimessa ja todistelun hyödyntämiskieltoa.

Virkamiehen todistamiskielto, ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 § (yksityiskohtaiset perustelut mietinnön sivulla 89 – 95)

Voimassa olevan OK 17 luvun 23 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan virkamies tai julkista tehtävää tai asiaa toimittamaan valittu tai määrätty ei saa todistaa siitä, mitä hänen on tässä toimessaan salassa pidettävä. Verotusasiakirjat ja – tiedot ovat salassa pidettäviä verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 1 ja 4 §:n nojalla ja Verohallinnon virkamiehiä koskevat viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) 22 – 24 §:n mukaiset asiakirjasalaisuutta ja vaitiolovelvollisuutta koskevat säännökset. Lähtökohtaisesti Verohallinnon virkamiehiä koskevat siten veroasioissa ehdototmat salassapitovelvoitteet myös oikeudenkäynnissä.

Toimikunnan ehdotuksen mukaan OK 17 luvun 12 §:ssä säädettäisiin siitä, mistä virkamies tai muu säännöksessä mainittu julkisuuslain 23 §:n nojalla vaitiolovelvollinen henkilö ei saisi todistaa. Todistamiskielto koskisi niitä seikkoja ja asiakirjoja, joista asianosaisella ei olisi julkisuuslain 11 §:n 2 momentin tai oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 12 §:n 2 momentin nojalla oikeutta saada tietoa. Ehdotuksen mukaan edellä mainitusta todistamiskiellosta voidaan poiketa, jos asiaosainen, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, siihen suostuu tai jos laissa erikseen toisin säädetään.

Verohallinnon näkemyksen mukaan ehdotettu säännös on tulkinnanvarainen eikä ratkaise selkeästi niitä ongelmia, joita nykylainsäädäntöön sisältyy. Säännös on ongelmallinen, koska sääntelyn lähtökohdaksi on valittu asianosaisjulkisuus tai oikeammin siitä poikkeaminen. Säännöstä selkiyttäisi esimerkiksi se, että siinä säädettäisiin todistamista koskeva pääsääntö, mistä virkamies tai muu säännösehdoituksessa mainittu henkilö saisi oikeudenkäynnissä todistaa laissa säädetyn salas-

¹ Verojen perinnän tilastot 2011: rikosilmoituksia 418 kappaletta, rikostuomioita 108 kappaletta

sapitovelvollisuuden estämättä ts. esimerkiksi niistä seikoista, jotka asianosaisella olisi oikeus saada hallintoviranomaiselta asianosaisena tietoonsa.

Asianosaisjulkisuus on periaatteena vahva ja esimerkiksi asianosaisjulkisuutta koskevat julkisuuslain 11 §:n 2 momentissa säädetty poikkeusperusteet tulevat sovellettavaksi veroasioissa erittäin harvinaisissa tilanteissa. Lähinnä veroasioissa arvioitavaksi voi tulla tiedonsaannin rajoittaminen erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi, esitutkinnassa tai poliisitutkinnassa esitettyjen ja laadittujen asiakirjojen tai verovalmistelua koskevien asiakirjojen suhteen. Tietojen antamatta jättäminen on kuitenkin poikkeuksellista.

Toimikunnan ehdotus johtaisi siihen, että käytännössä verotustiedot tulisivat lähes säännönmukaisesti oikeudenkäynnissä myös yleisöjulkisiksi, ei vain asianosaisjulkisiksi. Toimikunnan ehdotuksen perusteluissa s. 90 todetaan, että "Riittävä on, että tällainen asiakirja voidaan käsitellä yleisön läsnä olematta ja määrätä salassa pidettäväksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain perusteella." - Käytännössä yleisissä tuomioistuimissa verotusasiakirjojen ja -tietojen suhteen ei yleensä ole näin menetelty, esimerkiksi talousrikoksissa tai muissa verotukseen liittyvissä oikeudenkäynneissä kuten ulosottoriidoissa tai vahingonkorvausoikeudenkäynneissä. Virkamiehet eivät myöskään yleensä ole kieläytyneet todistamasta oikeudenkäynneissä, poikkeuksena lähinnä siviiliasioita koskevat oikeudenkäynnit.

Säännöksiä uudistettaessa tärkeää olisi kuitenkin todistamaan haastetun virkamiehen näkökulmasta se, että hän tietää, mistä seikoista hän voi todistaa ilman, että hän itse syyllistyy lakisääteisten salassapitovelvoitteidensa rikkomiseen.

Asianosaisjulkisuuden ulottuvuus on seikka, johon tässä yhteydessä on myös syytä kiinnittää huomiota. Asiaosaisella voi olla oikeus saada julkisuuslain 11 §:n nojalla tietoonsa myös muiden verovelvollisten verotustietoja. Yleisöjulkiseksi oikeudenkäynnissä voi siten tulla sellaisten verovelvollisten verotustietoja, jotka eivät ole yleisessä tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa asianosaisia.

Toimikunnan ehdotuksessa rinnastetaan julkisuuslain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain asianosaisjulkisuuden rajoittamista säännökset. Ehdotuksesta ei käy ilmi, milloin sovellettaisiin julkisuuslain ja milloin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaista sääntelyä. Ehdotettua sääntelyä tulisi myös tältä osin selkiyttää.

Ehdotetun säännöksen mukaan asianosaiselta salassa pidettävästä seikasta saa todistaa, jos se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostuu todistamiseen. Toimikunnan ehdotuksesta ei käy ilmi, kuka säännöksessä tarkoitetun suostumuksen hankkisi eikä miten suostumus annettaisiin. Avoimeksi jää myös, miten oikeudenkäynnissä menetellään, jos suostumuksen antaja peruuttaa suostumuksensa.

Verohallintolain 28 §:n 1 momentin mukaan Verohallinnolla on oikeus kaikkien veronsaajien puolesta Verohallinnon kannettavaksi säädettyjen verojen ja maksujen osalta ilmoittaa verorikosta tai muuta verotukseen liittyvää rikosta koskeva asia esitutkintaviranomaiselle tutkintaa varten ja määräämänsä asiamiehen edustamana käyttää puhevaltaa rikosasiassa sekä rikosta rikoksesta johtuvaa vahingonkorvausta koskevassa asiassa. Pykälän 2 momentin mukaan Verohallinnolla on

oikeus ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle tutkintaa varten myös havaitsemansa kirjanpitorikosta koskeva asia.

Verotietolain 18 §:n 2 momentin nojalla Verohallinto voi antaa salassapitovelvollisuuden estämättä syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille vero- ja kirjanpitorikosten esitutkintaa, syytteenpanoa ja tuomioistuinkäsittelyä varten tarvittavat verotustiedot.

Ehdotuksen mukaan todistamiskiellosta voidaan myös toisin säätää. Todistamista koskevan sääntelyn selkiyttämiseksi tulisi arvioida, voitaisiinko verotietolaissa säätää erikseen selkiyttävä säännös siitä, että verohallintolain 28 §:n mukaisissa tilanteissa Verohallinnon virkamiehellä olisi myös oikeus todistaa ko. seikoista oikeudenkäynnissä.

Todistelun hyödyntämiskielto, ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 § 3 momentti (yksityiskohtaiset perustelut mietinnön sivulla 124 – 127)

Erilaisia viranomaismenettelyjä sanktioitune tietojenanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksineen on useita. Oikeudenkäymiskaareen on ehdotettu säädettäväksi kaikki menettelyt kattava yleissäännös, joka rajoittaa viranomaismenettelyssä annetun lausuman ja aineiston käyttämistä rikosasian todistelussa yleisessä tuomioistuimessa.

Rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Nykyisen yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan epäillyn oikeus olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen ulottuu myös samanaikaiseen muuhun viranomaismenettelyyn, jossa pakon tai rangaistuksen uhalla tai niitä käyttämällä vaaditaan tietoja tai aineistoa, joilla on asiallinen yhteys vireillä olevaan rikostutkintaan. Tämä sääntö ilmenee mm. korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuista KKO:2010:49 ja KKO:2012:16. Korkein oikeus on todennut, että tiedonantovelvollisuudesta kieltäytymisen takia ei voitu rangaista henkilöä, joka oli samanaikaisesti rikoksesta epäiltynä ja olisi antamallaan tiedoilla saattanut myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen. Todistelutoimikunnan ehdotamassa todistelun hyödyntämiskieltoa koskevassa säännöksessä edellytykset itsekriminointisuojaan ulottumiselle rikosprosessista muuhun viranomaismenettelyyn ovat korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaiset.

Verohallinto pitää täysin oikeana sitä näkemystä, että oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei kuulu todistelu, jota epäillyn asemassa oleva henkilö on pakotettu antamaan muussa viranomaismenettelyssä². Tämän varmistaminen saattaa edellyttää lainsäädäntötoimia. Itsekriminointisuoja voidaan toteuttaa siten, että muussa viranomaismenettelyssä pakon tai rangaistuksen uhka ei ole sallittua jolloin myötävaikuttamiseen ei ole velvollisuutta (mm. vaitiolo-oikeus). Itsekriminointisuoja voidaan toteuttaa myös siten, että muussa viranomaismenettelyssä myö-

² "By providing the accused with *protection against improper compulsion by the authorities* these immunities contribute to avoiding miscarriages of justice and securing the aims of article 6"; EIT: J.B v Sveitsi (kursivointi tässä). EIT katsoi tässä myös työryhmän mietinnössä (s. 127) esitetystä ratkaisusta, että sakon määrääminen (4 kertaa) tiedonantovelvollisuudesta kieltäytymisen perusteella rikkoi itsekriminointisuoja.

tävaikuttamiseen voidaan pakottaa, mutta tietoja ei saa luovuttaa vireillä olevaan esitutkintaan (ns. palomuuuri) tai tietoja ei saa ottaa todisteluna huomioon rikosprosessissa (hyödyntämiskielto).

Oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden kannalta tehokkaimpia keinoja lienevät vaitiolo-oikeutta ja palomuuria koskeva sääntelyt. Itsekriminointisuojaan edellytykset on mahdollista todeta välittömästi viranomaismenettelyssä. Todistelun hyödyntämiskieltoa koskeva ratkaisu voisi tulla huomattavasti viivästyneenä ja vasta mahdollisesti useiden oikeusasteiden käsittelyn jälkeen.

Viranomaismenettelyn tarkoituksen toteutumisen ja viranomaisen tiedonsaannin turvaavat parhaiten palomuurisäännös ja hyödyntämiskielto. Rikoksesta epäillyn henkilön ei ole kummassakaan tapauksessa aihetta olla antamatta vaadittua selvitystä totuudenmukaisesti, vaikka samaan aikaan vireillä olevassa esitutkinnassa sama selvitys olisi syyllisyyttä tukevaa todistusmateriaalia. Hyödyntämiskielto on näistä kahdesta menetelmästä kuitenkin epävarmempi. Koska hyödyntämiskielto saattaa tulla arvioitavaksi vasta tuomioistuimessa, tietojen antamiseen velvollinen ei välttämättä voi olla hyödyntämiskiellostä täysin varma.

Hyödyntämiskielto sinänsä voi olla tarpeen itsekriminointisuojaan turvaamiseksi viime kädessä tuomioistuimessa ja voi myös ennalta ehkäistä sellaisten todisteiden hankkimiskeinojen käyttämisen, joilla rikotaan itsekriminointisuoja. Verohallinnon käsityksen mukaan ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 § 3 mom mukainen hyödyntämiskieltoa koskeva yleissäännös voi kuitenkin aiheuttaa vaikeasti ennakoitavia ongelmia sekä viranomaismenettelyssä että rikosasioiden tuomioistuin käsittelyssä. Yleisen hyödyntämiskielto säännöksen sijaan tai ohella olisi syytä ottaa tarkasteltavaksi erillissääntely niiden viranomaismenettelyiden osalta, joissa voidaan joutua ottamaan huomioon tietojenantovelvollisen henkilön samanaikainen asema rikoksesta epäiltynä. Näin on jo tehty esimerkiksi ulosottomenettelyssä (ulosottokaari (705/2007) 3 luku 73 §) ja konkurssimenettelyssä (HE 86/2012).

Verohallinnon käsityksen mukaan verotusmenettelyssä annettavien lausuntojen ja aineiston kuulumisen hyödyntämiskiellon piiriin on erityisen hankala ratkaista ehdotetun yleissäännöksen nojalla. Erityisesti perusteluissa ja ehdotetussa säännöksessä esitetyt viittaukset *rikosasiaan rinnastettavan asian käsittelyyn*³ saattavat aiheuttaa vaikeasti ennakoitavia ongelmia sekä verotusmenettelyssä että rikosprosessissa yleisissä tuomioistuimissa. Verohallinnon näkemys on, että mie-tinnössä esitetyt käsitykset rikosasiaan rinnastettavasta asiasta perustuvat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja KKO:n oikeuskäytännön liian laajaan ja vielä vakiintumattomaan tulkintaan.

Verotusmenettely on laaja käsite. Se kattaa sekä veron määrittämisen että veronkorotuksen määrittämisen⁴ joko rangaistukseen rinnastuvana⁵ tai puhtaasti hallinnollisena⁶ veronkorotuksena. Erillistä veronkorotuksen määrittämismenettelyä ei

³ ehdotetun OK 17 luvun 25 §:n 3 momentin ensimmäinen ensimmäisen virkkeen alku: "Jos henkilö on muussa viranomaismenettelyssä kuin rikosasian tai siihen rinnastettavan asian käsittelyssä..."

⁴ mm. verotusmenettelylaki 56 §, arvonlisäverolaki 176 § ja 177 §, ennakkoperintälaki 38 § ja 41 §

⁵ mm. verotusmenettelylaki 32.3 §, arvonlisäverolaki 182 § 3-kohta, ennakkoperintälaki 44 § 3-kohta

⁶ verotusmenettelylaki 32.1 § ja 32.2. §, arvonlisäverolaki 182 § 1-kohta ja 2-kohta, ennakkoperintälaki 44 § 1-kohta ja 2-kohta

ole, vaan veronkorotus määrätään samalla päätöksellä ja samassa päätöksente-komenettelyssä kuin vero. Myös verotarkastus on verotusmenettelyä. Verohallin-non toimintaa ei ole lailla säännelty siten, että Verohallinto voisi toimia "yhtäältä hallinnollisena viranomaisena ja toisaalta sanktioluonteisen maksun määrääjänä" (vrt. mietinnön s. 127). Näitä kahta toimintoa ei voida riittävän selkeästi erottaa toisistaan.

Jos verovelvollisen antamat tiedot vaikuttavat epäluotettavilta, asiaa voidaan sel-vittää perusteellisemmin verotusta toimitettaessa ja aloittamatta verotarkastusta. Verovelvolliselle voidaan esittää selvityspyyntö, jossa samalla ilmoitetaan ar-viomaksuunpanon ja veronkorotuksen mahdollisuudesta epäillyn laiminlyönnin tai virheellisen tiedon vuoksi. Jos tilanteen katsottaisiin muuttuvan tällä Verohallin-non toimenpiteellä rikosasiaan rinnastuvaksi käsittelyksi, aineisto ja lausumat ei-vät olisi toimikunnan määritelmän mukaisesti enää hyödyntämiskiellon piirissä, vaan menettelyyn tulisi soveltaa rikosprosessin periaatteita.

Vastaavasti verotarkastus voi alkaa hallinnollisena tarkastuksena, jota aloitettaes-sa ei ole syytä epäillä verovelvollisen antaneen aikaisemmissa ilmoituksissaan virheellistä tietoa. Tässä tilanteessa verovelvollisen tai verovelvollisen edustajan antamat totuudenmukaiset lausumat ja aineisto voisivat olla samanaikaisessa ri-kosprosessissa hyödyntämiskiellon piirissä. Verotarkastuksen aikana tilanne voi muuttua siten, että lopullisen verotarkastuksen perusteella tehtävän verotuspää-töksen yhteydessä on määrättävä veronkorotus. Toimikunnan mietinnön määri-telmän mukaan menettely muuttuisi tällöin hallinnollisesta verotusmenettelystä ri-kosasiaan rinnastettavaksi käsittelyksi. Jälkeenpäin voisi olla vaikeaa selvittää, mikä osa tarkastettavana olleesta aineistosta on hyödyntämiskiellon piirissä.

Edellä mainitut esimerkit osoittanevat, että sanktioluonteisen ja hallinnollisluontei-sen menettelyn erottamattomuudesta seuraisi työryhmän esityksen mukaisen hyödyntämiskieltosäännöksen vuoksi ongelmia.

Ehdotetussa säännöksessä mainitut rikosasiaan rinnastettavien asioiden käsittelyt olisi vähintäänkin syytä yksilöidä tarkemmin kuin mietinnössä esitetyllä tavalla viit-taamalla Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja sen nojalla muotoutuvaan EIT:n käytäntöön. Verohallinnon käsityksen mukaan tässä vaiheessa olisi syytä poistaa säännöksen sanamuodosta maininta rikosprosessiin rinnastuvasta menettelystä, koska sen merkitys hyödyntämiskiellon soveltamisedellytysten ja soveltamisalan kannalta on epäselvä. Ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 § 3 mo-menttia ei toimikunnan ehdotuksen mukaan sovellettaisi tällaisessa menettelyssä hankittuun aineistoon, koska todistusaineisto on hankittava itsekriminointisuoja-a rikkomatta. Tätä ei nykylainsäädännön mukaan voida kaikissa mahdollisissa ri-kosprosessiin rinnastuvissa menettelyissä taata. Soveltamisalaa ei ole myöskään ehdotettu laajennettavaksi hallintolainkäyttöön tai hallintomenettelyyn, jossa mm. veronkorotuksen määrääminen – ja todennäköisesti suurin osa muistakin rikos-prosessiin rinnastuvista menettelyistä – käsitellään. Maininta rikosprosessiin rin-nastuvista menettelyistä vaikuttaa myös tästä näkökulmasta tarpeettomalta.

Ainoa menettely, johon ehdotettu säännös ei aiheuttaisi suuria muutoksia, on ve-rotarkastus viranomaisyhteistyönä poliisin kanssa. Rikoksesta epäillyn oikeudet ja velvollisuudet on säännelty esitutkintaa koskeissa laeissa. Käytännössä rikok-sesta epäillyllä ei katsota verotarkastuksessakaan olevan tällöin myötävaikutus-velvollisuutta ja näin ollen todistelu hankitaan rikosprosessin edellyttämin keinoin.

Viranomaisyhteistyönä selvitettäviä tapauksia on kuitenkin vuosittain vain muutama (koko maassa uusia kohteita 20 – 30/v). Mahdolliset ongelmat saattaisivat liittyä viranomaisyhteistyötarkastuksen kanssa samanaikaiseen hallinnolliseen tarkastukseen. Hallinnollinen verotarkastus voidaan kohdistaa jatkajayhtiön toimintaan tai saman henkilöpiiriin muuhun yritystoimintaan. Jatkajayritys voi olla tietoisesti rajattu esitutkinnan ulkopuolelle esimerkiksi siitä syystä, että tarkastusta aloitettaessa yrityksen toiminnassa ei ole syytä epäillä rikosta. Tarkastuksen edetessä saatetaan ennakokäsityksestä poiketen todeta myös uuden tarkastuksen kohteena olevassa yrityksessä rikollista menettelyä. Tiedonantovelvollisen antamat oikeat tiedot saattavat joutua mahdollisesti seuraavassa uudessa rikosprosessissa hyödyntämiskiellon piiriin. Tästä voi olla seurauksena se, että rikollinen menettely jatkajayrityksessä jää vain hallinnollisen verotusmenettelyn varaan, koska verotarkastuksen aikana saatua todistelua ei voida käyttää jatkajayritystä koskevassa rikosprosessissa.

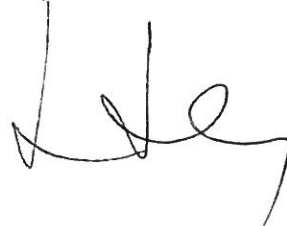
On vaikea ennakoida, miten laajasti Verohallinnon käytettävissä oleva aineisto tulee hyödyntämiskiellon alaiseksi tai kuinka usein Verohallinnon esittämä todistelu kyseenalaistetaan hyödyntämiskieltosäännökseen vedoten. Marginaalinen mutta mahdollinen ongelma voi syntyä myös siitä, että epäillyn asemassa oleva verovelvollinen tai verovelvollisen edustaja esittää hallinnollisessa verotusmenettelyssä verotuksen kannalta tarpeetonta aineistoa saadakseen samanaikaisessa rikosprosessissa raskauttavan todistelun hyödyntämiskiellon piiriin. Jos tieto liittyy taloudelliseen toimintaan tai asemaan, tietoa ei voitaisi pitää ilmeisen merkityksettömänä verotuksen kannalta (vrt. mietinnön s. 126 esitetyt esimerkit) ja tilanne olisi erittäin tulkinnanvarainen. Verohallinnolla ei liene oikeutta kieltäytyä vastaanottamatta verovelvollisen luovuttamaa selvitystä.

Ongelmallisia soveltamistilanteita vähentänee jossain määrin se tosiasia, että samanaikaiset rikos- ja verotusmenettelyt koskevat melko harvoin asiallisessa yhteydessä olevia seikkoja. Ennen epäillyn aseman syntymistä missä tahansa verotukseen liittyvässä menettelyssä annetut tiedot ovat vapaasti hyödynnettävissä rikosprosessissa – mikä tosin on ristiriidassa itsekriminointisuojaan tarkoituksen kanssa, koska tiedot Verohallinnolle annetaan useimmiten veronkorotuksen ja rangaistuksen uhalla.

Oikeusministeriön selvityksessä 65/2012 on todettu, että muista pohjoismaista vain Norjan prosessilaissa on yleinen todistelun hyödyntämiskieltosäännös. Selvitys on rajattu pohjoismaiden prosessilakeihin, joten siitä ei ilmene, että itsekriminointisuojaan on kuitenkin kiinnitetty huomiota ja ongelma on pyritty ratkaisemaan muilla tavoilla. Todisteluun yleisessä tuomioistuimessa sovelletaan vapaa-ta todistusharkintaa. Myös ilman yleissäännöstä hyödyntämiskiello voi tulla kyseeseen, jos itsekriminointisuoja ei muulla tavoin ole mahdollista antaa.

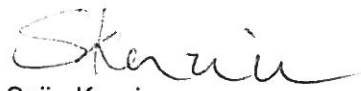
Yhteenvetona edellä esitetyn perusteella Verohallinto toteaa, että Verohallinnon käsityksen mukaan itsekriminointisuojaan edellyttämät lainsäädäntömuutokset on selkeämpää säätää viranomaisyhteistyötä koskevassa lainsäädännössä, eikä ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 § 3 momentin mukaisena todistelun hyödyntämiskielloa koskevana yleissäännöksenä. Ehdotetun säännöksen, 17 luvun 25 §:n, sisällöksi riittää 1 momentiksi ehdotettu kansainvälisten sopimusten edellyttämä hyödyntämiskiello ja 2 momentiksi ehdotettu lainvastaisesti hankitun todistelun harkinnanvarainen hyödyntämiskiello. Jos ehdotettua 3 momenttia ei voida kokonaan jättää pois säännöksestä, on ainakin momentin ensimmäisestä

virkkeestä poistettava sanat "tai siihen rinnastettavan asian käsittelyssä" ja poistettava myös perusteluista tähän liittyvät maininnat rikosasiaan rinnastettavan asian käsittelystä.

Pääjohtaja

Pekka Ruuhonen

Ylitarkastaja

Seija Kareinen